

ترجمه و نگارش : تقی بینش

از: استوری

تذکره شعرا

(۹)

آثار عربی

۱- ضیاء الدراری، شرحی است بر صحیح بخاری در آخر کتاب الزکاة (سبحة المرجان ص ۱۲۲ حاشیه. نسخه خطی از آن نیست؟).

۲- سبحة المرجان فی آثار هندوستان در ۱۱۷۷ هـ/ ۴- ۱۷۶۳ م. تألیف شده و مشتمل بر چهار فصل به شرح زیر است:

(۱ صفحه ۴) درباره ماخذ هندی راجع به تفسیرهای قرآن و احادیث پیغمبر، تألیف مستقلی است که در ارکوت Arcot در شعبان سال ۱۱۶۳ هـ.

۱۷۵۰ م صورت اتمام پذیرفته و موسوم است به شمامه [به تشدید میم اول. مترجم] العنبر فی ما ورد فی الهند من سید البشر^۱. (۲ ص ۲۴) شرح

حال علمای هند. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
در اصل قسمتی از کتاب تسلیة الفواد^۲ مؤلف است که به منظور تدوین

۱- برای نسخه های خطی شمامة العنبر رجوع کنید به آصفیه جلد سوم صفحه ۲۵۸ ، شماره ۸۵۲ و ۸۵۷ و ۸۵۹ .

۲- رجوع کنید به سبحة المرجان ص ۱۲۲ حاشیه (وتسلیة الفواد) ذکرت فیها بعض قصائدی وفواندی [ظاهراً باید خوانده شود: فواند] اخر و قد نقلت عنها تراجم العلماء و مطالب

اخری فی هذا الكتاب) صفحه ۱۰/۱۲۱۳ (المقالات العلی فی المحسنات الّتی نقلتها عن الهندیة الی العربیة والمحسنات حلّیة للكلام متعلّقا لاکنامها جلوة اخری فی الكلام المنظوم

فعلی عن اذکر هاهنا مدح المنظوم من الكلام والحمائل المنوط [ايضا lege] الاقلام و قد حررت له فصلاً فی کتابی تسلیة الفواد فاجعله جزواً (ايضا lege] من هذه السواد).

فصل سوم تهیه شده است . (۳ ص ۱۲۳) فی محسنات الکلام درباره بعضی از صنایع بدیعی به شرح زیر: (a) ۲۳ صنعت بدیعی هندی (یا سنسکریت) که مؤلف باشواهدی از شعر عربی ذکر کرده است مخصوصاً از خودش (مقاله اول ص ۱۲۳) . (b) ۳۷ صنعت که مؤلف خود کشف یا اختراع کرده و برای نخستین بار شناخته است (مقاله دوم ص ۱۶۲: فی المحسنات التي استخراجها لمؤلف . و نخستین آن التفال معادل حسن تعبیر است) . (c) صنعتی به اسم بوقلمون که امیر خسرو اختراع کرده است (مقاله سوم ص ۲۰۴) . (d) ۲ صنعت که مخصوص عربی است به اسم حسن التخلص و استخدام المضمرة (مقاله چهارم ص ۲۱۸) . به اضافه قصیده بدیعیه‌ای که در آن صنایع غریب به عنوان مثال ذکر شده است (مقاله پنجم ص ۲۲۰) ، (۴ ص ۲۳۴) فی بیان المعشوقات والعشاق درباره عده‌ای از عشاق که شعرا از آنها سخن گفته‌اند در پنج مقاله a فی بیان الفزلان [به کسر غ . مترجم] حکم مقدمه‌ای را دارد و در آن از عده‌ای از زنان عاشق هندو سخن رفته است (الصالحه ، المولنه ، السوقیه و غیره ص ۲۳۴) . (b) گروه‌هایی که مؤلف طبقه‌بندی و معرفی کرده است (فی اقسام الفزلان التي هي من مستخرجات المؤلف ص ۲۵۵ . اولی الزائره فی الرویا و دوم النافره عن الشیب است و غیر از اینها) . (c) القصیده الفزلانية قصیده‌ای در شرح و وصف هر یک از گروه‌های سابق‌الذکر ص ۲۶۰ . (d) فی اقسام العشاق درباره عشاق مرد ص ۲۶۳ . (e) القصیده الیهمانیه قصیده‌ای در وصف عشاق مرد ص ۲۹۵ .

چاپی از این آثار غریب در [بمبئی] به سال ۱۳۰۳ هـ / ۱۸۸۶ م منتشر شده است و نسخه‌های خطی آنها در منچستر (فهرست نسخه‌های خطی عربی ۲۹۲) و مدرسه کلکته (ص ۴۷ ش ۸۸) و (فقط خلاصه) در

بریتیش میوزیوم (ریو جلد سوم صص b ۱۰۲۲ و b ۱۰۵۵) موجود است. ترجمه فارسی فصل سوم و چهارم به اسم غزلان الهند از خود مؤلف در دستست (ماده تاریخ غزلان الهند = ۱۱۷۸ هـ/۵-۱۷۶۴). برای نسخه‌های خطی آن به شماره ۱۲ آتی‌الذکر رجوع کنید. ترجمه فارسی هم از فصل اول و دوم بوسیله س. شمس‌الدین شاه وارث علی حسنی حسینی بنارسی به خواهش راجه بنارس، مهاراج السیری Isari پرشاد [به فتح پ - مترجم] هنگامی که مترجم در خدمت او بوده به سال ۱۲۸۶ هـ/۱۸۶۹ م. شده است (نسخه خطی: بانکی پور جلد هشتم ۶۵۳).

۲- دیوانها: «آزاد» در فهرستی از آثار خود که در سبحةالمرجان داده و در ۱۱۷۷ هـ/۴-۱۷۶۳ م. تنظیم شده است (و دیوان عربی مشتمل بر ۳۰۰ بیت^۳ را ذکر کرده است (صفحه ۱۲۲ حاشیه: والدیوان... و جمله اشعاری فی‌الدیوان ثلاثة و الف و ارسلتھما الی بعض الفضلاء بالمدينة المنورة). شمس‌الله قادری درباره دیوان عربی [فقط یکی] می‌گوید بیش از ۳۰۰ بیت دارد و به سال ۱۳۰۰ در چهار مجلد در حیدرآباد منتشر شده است. فهرست آصفیه (ج ۱ ص ۶۹۶) دو نسخه خطی و یک نسخه چاپی را نشان می‌دهد (بدون تردید چاپ سنگی). در فهرست گفته شده است که نسخه چاپی هر سه بخش را دارد ولی از محل یا تاریخ چاپ ذکر نشده است. سرکیس Sarkis (فرهنگ دائرةالمعارف فی کتاب‌شناسی عرب Dictionnaire encyclopédique de bibliographie arabe

۳- در خزانه عامره مؤلف در ۱۱۷۶ هـ فقط از یک دیوان عربی سخن رفته است با این توضیح که ۳۰۰ بیت دارد (صفحه ۱۷/۱۲۵): دیوان فارسی و عربی فقیر مرتب است. دیوان عربی سه هزار بیت باشد.

مجموعه ۱) چندین چاپ را نشان می‌دهد (۱) دیوان الاول که در ۱۱۸۷ تکمیل^۴ و در چاپخانه کنز العلوم حیدرآباد به چاپ سنگی رسیده است .

(۲) دیوان الثانی (ص ۵۹) که در چاپخانه لوح محفوظ حیدرآباد^۵ چاپ (سنگی) شده است ، (۳) دیوان الثالث بدون تاریخ در چاپخانه کنز العلوم چاپ (سنگی) شده است . هفت دیوان به اسم السبعة السیارة (آغاز: لمحة الی بعینها الکحلاہ) که در ۱۱۷۹ شروع و در ۱۱۹۴ تمام شده است (نسخه خطی به خط مؤلف : کتابخانه نواب نورالحسن در لکنو . رجوع کنید به نادراحمد در J A S B ۱۹۱۷ صفحه ۱۳۹ ش ۱۵۲ . بنا بر قول س . مقبول احمد صمدنی در پر حیات الجلیل جلد دوم ص ۱۷۵ یادداشت ۱۳۹ ، منتخبی از این هفت دیوان تحت عنوان مختار دیوان آزاد در چاپخانه آسی Asi در لکنو به سال ۱۳۲۸ چاپ شده است . . . دیوان ناسع و دیوان عاشر در علیگره موجود است (سبع نسخه های خطی ص ۱۲۶) . برای نسخه های خطی کتابهایی که فقط دیوان آزاد (بلگرامی) نامیده شده است رجوع کنید به فهرست علیگره (سبع . نسخه های خطی ص ۱۲۶) ، فهرست آصفیه (ج اول ص ۶۹۶) و فهرست عربی رامپور (جلد اول ص ۵۸۶) (۴) مظهر البرکات ، مزدوجه یا مثنوی صوفیانه ای است در هفت دفتر : دفتر اول در ۱۱۹۴ . ه / ۱۷۸۰ م و دفترهای دوم و سوم و چهارم در ۱۱۹۵ . ه / ۱۷۸۱ م تألیف

۴- ام تألیف سنة ۱۱۸۷ به نقل سرکیس . اگر این کتاب همان دیوان الاول باشد ۱۱۸۷

نمی‌تواند تاریخ آن باشد و اگر ۱۱۸۷ غلط و صحیح آن ۱۲۸۷ باشد ممکن است تاریخ چاپ باشد (رک: یادداشت بعد) .

۵- نسخه ای از این دیوان دوم در فهرست علیگره (کتابهای چاپی سبحان الله ص ۲۵) معرفی

شده است و تاریخ چاپ آن ۱۲۸۷ است .

شده است و بقیه بدون تاریخ هستند (نسخه‌های خطی: آصفیه (نسخه دست‌نویس مؤلف . رك قاموس الاعلام مجموعة ۳۴)، فهرست عربی منچستر a ۴۸۱، فهرست عربی Princeton (۱۹۳۸) شماره ۱۳۶) .

(۵) شفاء العلیل فی اصلاح کلام^۶ ابی الطیب المتنبی . (نسخه خطی : کتابخانه س . علی حسین بلگرامی در حیدرآباد . رك نادرا احمد در J A S B ۱۹۱۷ صفحه ۱۲۳) .

۶- کشکول^۷ (نسخه‌های خطی : آصفیه جلد ۳ ص ۶۴۲ شماره‌های ۲۴۲ (بیشتر آن به خط مؤلف است) و ۲۶۱) .

آثار فارسی :

۷- دیوان . آغاز: بر آرازم بسم الله تیغ خوش مقالی را (سبحة المرجان ص ۸-۱۲۳ . نسخه‌های خطی : سپرنگر ۱۴۶، بانک پور جلد سوم ۴۲۳، اته ۱۷۲۲، ایوانف کرزن ۶-۳۰۴، مدرس (c) ۷۵ (منتخب) و بدون تردید نیز آصفیه جلد سوم ص ۲۸۸ شماره ۸۳) .

۸- مثنوی به جواب میر عبد الجلیل بلگرامی^۸ . (نسخه خطی : آصفیه

۶- وجاهت حسین نوشته است اصطلاحات (در حدائق الحقیقه) اما اصلاح بنا بر عبارتی از متن که نادرا احمد از مقدمه این کتاب نقل کرده مرجع است (ولا یخفی علی الطیب العارف بمعالجة الامراض انا مناسب اصلاح الی وارفع عن مناسب الاعتراض فواقع فی خاطری عن اصوله مافی کلامه من الفساد) .

۷- در فهرست آصفیه در ردیف محاضرات عربی ذکر شده است . شمس الله قادری در ردیف آثار فارسی آزاد بشمار آورده است . از این قرار باید شامل برگزیده‌هایی به دوزبان باشد . وجاهت حسین این کتاب را ذکر نکرده است .

۸- میر عبد الجلیل جد مادری آزاد نیز این را متذکر شده است (ص ۸۶۵ قبل از این)

جلد سوم ص ۶۳۲ .

۹- مثنوی سراپای معشوق (نسخه خطی: علیگره . سبع . نسخه های خطی ص ۴۳ ش ۹۰) . احتمال می رود همان مرآت الجمال باشد که در جزو نسخه های خطی فارسی معرفی شده است . اگرچه در فهرست کتابخانه لندسیانا (ص ۱۴۴ ش ۵۹۲) و جاهت حسین به اتحاف النبلا صفحه ۳۳۱ و حدائق الحنفیه ص ۴۵۵ ارجاع داده و نوشته است «شامل ۱۰۵ بیت شعر عربی در وصف زیبایی های محبوبه از سر تا قدم» می باشد . در حدائق الحنفیه مطلب مخصوصی نیست و اتحاف النبلا در حال حاضر در دسترس نیست .

۱- سند السعادات فی حسن خاتمة السادات (سبحة المرجان صفحه

۷- ۱۲۳ نسخه های خطی: آصفیه جلد دوم ص ۱۳۴۶ شماره ۳۷۲، جلد

سوم ص ۶۶۶ ش ۱۰۱، اته ۲۶۷۰ . بنابر قول شمس الله قادری در سال ۱۲۸۲

۱۲۸۲ هـ/۱۸۶۵ م در بمبئی به چاپ رسید

۱۱- غزلان الهند [به کسرغ . مترجم] (ماده تاریخ = ۱۱۷۸ هـ/۵-۱۷۶۴

م) ترجمه ای است از فصل سوم و چهارم سبحة المرجان (شماره ۲ سابق الذکر) که به خواهش دو نفر از دوستان مؤلف به اسم عبدالقادر «مهربان»

اورنگ آبادی (رجوع کنید به صفحه ۸۵۵ شماره ۱ قبل از این) و لچهمی نراین

Lachhami Narāyan «شفیق» اورنگ آبادی (رجوع کنید به صفحه های

۸- ۴۷۶ قبل از این و صفحه ۸۶۷ بعد از این) پرداخته شده است (نسخه های

خطی: آصفیه ج ۱ ص ۱۶۸ ش ۱۶۴، برلین ۱۰۵۱، اته ۲۱۳۵، نادر احمد

۰ (۳۱) .

←

مثنوی مورد بحث بدون تردید همان است که در ازدواج امپراطور فرخ سیر سروده شده است

(چاپ: لکنو ۱۲۹۹ هـ/۵-۱۸۸۲ م - نسخه های خطی: کتابخانه دانشگاه پنجاب . نادر احمد

۲۱۰، آصفیه ج ۲ ص ۶۳۲، رک. س. مقبول احمد صمدنی، هیئت جلیل جلد دوم ص ص ۷۲-۶۲) .

- ۱۲- شجره طیبه در نسب و شرح حال شیخهای بلگرام (قاموس الاعلام جلد اول مجموعه ۳۵. نسخه های خطی: آصفیه ج ۱ ص ۳۲۲ ش ۳۵، ج ۲ ۱۷۷۸ ش ۱۱۴) .
- ۱۳- روضة العلیا مؤلف در ۱۱۶۱ . هـ / ۱۷۴۸ م . شرح حال ده نفر از مقدسان اهل روضه یا خلدآباد نزدیک دولت آباد که اول آن با الفریب آغاز و به خود آزاد ختم می شود (چاپ: اورنگ آباد . ۱۳۱۰ . هـ / ۱۸۹۲ م - نسخه های خطی: آصفیه ج ۱ ص ۳۲۰ جلد سوم ص ۱۶۴، اته ۶۵۵) .
- ۱۴- مآثر الکرام تاریخ بلگرام مؤلف در ۱۱۶۶ . هـ / ۱۷۵۲ م و منقسم به دو فصل زیر: (۱) شرح حال در حدود ۸۰ نفر از فقرا نظیر مقدسان و عرفای بلگرام و یا کمی دورتر و مجاور بلگرام . (۲) در حدود ۷۰ نفر از معاصران شبه فاضل مانند مردان علم (چاپ: حیدرآباد ۱۹۱۰) (بامقدمه ای از عبدالحق . رک اورینتل کالج میگزین III / ۲ (فوریه ۱۹۲۷) ص ۳۳ یادداشت زیر صفحه) . نسخه های خطی: آصفیه ج ۱ ص ۳۴۸ ش ۱۰۵ ، اته ۶۸۲ (تقدیمی مؤلف به ریچارد جانسن در ۱۷۸۵) ، ریو جلد سوم a ۹۷۱ ، بانک پور جلد هشتم ۷۲۳، برلین ۶۰۳ (فصل ۲ فقط، برای فهرست شرح حالهای مندرج در این فصل رجوع کنید به برلین ۸-۵۶۷) . جلد دوم این کتاب به اسم سرو آزاد است (شماره (۱۶) آتی الذکر) . شراف عثمانی غلام حسین صدیقی بلگرامی (نسخه های خطی: ایوانف ۲۷۷، ۲۹۱۳ I. O آصفیه ج ۳ ص ۱۶۴) نقدی است به نشر در تصحیح اغلاط متعدد مآثر الکرام و سرو آزاد . نقد دیگری به اسم تحقیق السداد فی منزلت الازاد از محمد صدیق «سخنور» عثمانی بلگرامی اندکی بعد در ۱۱۶۷ . هـ / ۱۷۵۴ م است (نسخه خطی: ایوانف ۳۹۷) . جوابی بر نقد دوم به نام تذهیب الزندیق فی تکذیب الصدیق بوسیله عبدالقادر سمرقندی دهلوی نوشته شده است

- (نسخه خطی: ایوانف ۳۹۸).
 ۱۵- یدبیطضا^۹ شرح حال ۵۳۲ تن از شعرای متقدم و متاخر به ترتیب الفباست که در اصل در سیوستان به سال ۱۱۴۵ هـ/ ۳-۱۷۳۲ م. تالیف شده و سپس اندکی بعد با تجدیدنظر و بعضی اضافات به سال ۱۱۴۸ هـ/ ۶-۱۷۳۵ م. در الله آباد چاپ شده است. و باز پس از مراجعت مؤلف از مکه مواد اضافی به خصوص درباره بعضی از دوستان مؤلف در آن گنجانده شده است: سپرنگر ش ۲۳، بانکی پور جلد هشتم ۶۹۱ (قسمتی از آن به خط مؤلف است). I. O ۳۹۶۶ (۱۱۷۸ هـ/ ۱۷۶۴ م.)، آصفیه ج ۳ ص ۱۶۲ ش ۱۸۶ (تذکره یدبیطضا موسوم به تذکره صبح خندان ۱۲۹۷ هـ/ ۱۸۸۰ م.) ش ۱۵۵ (تذکره صبح خندان یعنی یدبیطضا).
 ۱۶- سرو آزاد. این کتاب در ۱۱۶۶ هـ/ ۳-۱۷۵۲ م. تالیف شده. در واقع جلد دوم کتاب مآثر الکرام (ش ۱۴) سابق الذکر است. کتاب شامل دو فصل به شرح زیر است: (۱) یادداشت‌هایی درباره ۱۴۳ شاعر که در هند متولد شده و یا به آنجا بعد از ۱۰۰۰ هـ/ ۲-۱۵۹۱ م. آمده‌اند به انضمام بعضی از مردان فاضل و شعرای بلگرام (۲) یادداشت‌هایی درباره ۸ شاعر رخته Rékhtah (= اردو). سپرنگر ش ۲۴، نادر احمد ۸۶ (حکیم عبدالحی، لکنو، به خط مؤلف)، آصفیه ج ۱ ص ۳۲۰ ش ۱۶ (۱۱۹۴ هـ/ ۱۷۸۰ م.)، ایوانف ج ۱ متمم ۷۶۵ (۱۲۲۳ هـ/ ۱۸۰۸ م.)، ایوانف کرزن ۵۸ (قرن ۱۹) لندسیانا ص ۱۴۴ ش ۳۳۰ g (۱۲۳۷ هـ/ ۲-۱۸۲۱ م.)، اته ۶۸۳ (بدون تاریخ)، ۶۸۴ (فاقد فصل دوم ۱۲۶۵ هـ/ ۱۸۴۹ م.)، بانکی پور جلد هشتم ۶۹۷ (قرن ۱۹)، دانشگاه بمبئی ۱۲۲ (ناقص، فقط ۳۹ شاعر).
 چاپ: لاهور ۱۹۱۳ (ناشر مخزن کتاب حیدرآباد. رک. اورینتل کالج

۹- در فهرست آصفیه اسم دیگر این کتاب صبح خندان ذکر شده است.

میگزین ۲ / III (فوریه ۱۹۲۷)، ص ۳۳ ش ۲) ۸۰-۸۱، ۷۵-۷۶
 فهرست شعرا: ایوانف - کرزن صص ۶-۶۴ (۱۳۲ شاعر ایرانی)،
 ایوانف جلد اول متمم ص ۷ (۸ شاعر اردو).
 انتقادهای: رجوع کنید به عنوان مآثر الکرام (ش ۱۴) سابق الذکر).
 ۱۷- خزانه عامره مؤلف در ۱۱۷۶، ه/ ۳-۱۷۶۲ م. و متضمن
 یادداشتهایی بر حسب حروف الفباء درباره ۱۳۵ شاعر^{۱۱} قدیم و جدید
 با شرح حال مفیدی از آصف جاه و پسران و بعضی دیگر از نجبای زمان او
 که شخصیتی داشته‌اند از قبیل مرآت‌هاس *Marāt' hās* احمدشاه درانی:
 سپرنگر ش ۲۵، لیندسیانا ص ۱۴۴ ش ۳۱۹ (۱۱۷۶ ه/ ۳-۱۷۶۲ م.)،
 ش ۹۲۵ (۱۱۹۶ ه/ ۱۷۶۸ م.) ش ۳۲۰ (منتخبات *Cir* ۱۷۸۰ م.)،
 ۶۸۵ (۱۱۸۲ ه/ ۱۷۶۸ م.) استنساخ از نسخه‌ای به خط مؤلف)، ۶۸۶
 (۱۱۹۳ ه/ ۱۷۷۹ م.)، ۶۸۷-۹۰ (چهار نسخه بدون تاریخ تحریر)، ۴۹۰
 (فقط بعضی مطالب تاریخی از آن نقل شده است)، ۶۴۴ I.O.D.P، ۳۹۹۱،
 I.O (فقط قسمت آصف‌جاه و غیره)، ۴۰۷۸ ریو جلد اول ۷۹۸ (فقط
 بخش اول کتاب است و به احمدشاه درانی ختم می‌شود. ۱۱۹۷ ه/ ۱۷۸۳ م.)
 a ۳۷۳ (ناقص) در قسمت مربوط به «آزاد» افتادگی دارد. از قرن ۱۸
 جدیدتر)، b ۳۷۴ (منتخبی است از قسمت آصف‌جاه تا آزاد، از قرن
 ۱۹ جدیدتر)، b ۳۷۴ (منتخبی از قسمت آصف‌جاه و پسران او و غیره
 ۱۲۳۲ ه/ ۱۸۱۷ م.)، بورلین ۳۸۱ (۱۱۹۹ ه/ ۱۷۸۵ م.)، بلوشه جلد

۱۰- مرگ درگاه قلی‌خان بنا بر متن چاپی صفحه ۲۲۴ در ۱۱۸۰ ه/ ۱۷۶۶ م روی داده است

۱۱- در نسخه خطی بودلین تعداد شعرا ۱۳۵ ذکر شده است و شرح حال آصف‌جاه را نیز

دارد ولی امرای دیگر را ندارد. سپرنگر تعداد شعرا را ۱۰۶ ذکر کرده است:

دوم ۱۱۵۷ (قرن ۱۸)، ۱۱۵۸ (منتخبات، از قرن ۱۸ جدیدتر)، آصفیه
 جلد اول ص ۳۱۸ ش ۲۶ (۱۲۲۱ هـ / ۷ - ۱۸۰۶ م)، بانکی پور جلد هشتم
 ۷۰۰ (قرن ۱۹)، ۶۵۸ (منتخب قسمت مربوط به آصف جاه و غیره ۱۲۰۳ هـ /
 ۱۷۸۹ م)، جلد اول متمم ۱۷۸۸ (قرن ۱۸)، علی گره، سبج، نسخه های
 خطی ص ۶۰ ش ۲۰ (۱۲۶۶ هـ / ۵۰ - ۱۸۴۹ م)، ایوانف ۲۳۲ (قرن ۱۹)
 کرزن ۵۹ (۱۲۸۲ هـ / ۱۸۶۵ م)، برون فهرست فارسی ۱۱۵، برون
 مجموعه H، (۴) ۲۳ (فقط قسمت آصف جاه و غیره) R. A. S. صفحه ۱۱۶
 (و شاید صفحه ۱۶۴ و ۱۶۵).

چاپها: کونپور ۱۸۷۱ و ۱۹۰۰.

منتخبات:

(۱)

A short history of the origin and progress of the Marratta State

[متن فارسی]

Extracted from the Khazanah e Aamerah

(چاپهای کونپور صفحه های ۱۳ - ۴۷ - ۳۹).

and translated by William Chambers

(در Asiatick Miscellany، جلد دوم (کلکته ۱۷۸۶) ص ص

۱۲۲ - ۸۶).

Extracts from the Khazanah e Aamerah

(۲)

[ذیل A short account of Naser Jung (چاپهای کونپور ص ص

۵۶ - ۵۴) و A short account of Muzaffar Jung

(= چاپهای کونپور ص ص ۶۰ - ۵۹) [ترجمه از W. Chambers

[بامتن فارسی] [در The Asiatick Miscellany (کلکته ۱۷۸۵) ص ص

۵۱۱ - ۴۹۱ .

ترجمه و اقتباسها: (۱) رجوع کنید به قسمت منتخبات (۱) سابق -
الذکر ، (۲) رجوع کنید به قسمت منتخبات (۲) سابق الذکر .

History of Asof Jah. Shewing by what means he acquired the Territory in the Dekhan, which is now in the possession of his son Nizam-ul-Moolk, Extracted from a Biographical Work, written in the Persian language .

= چاپهای کونپور صص ۳۸^۱ - ۳۸^۲ .

and translated by Henry Vansittart

[بدون متن فارسی (در The Asiatick Miscellany جلد اول (کلکته ۱۷۸۵)

صفحات ۳۱ - ۳۲۷ .

(۴)

The history of Ahmed Shah, king of the Abdallies, who are also called Duranees, from a Custom of wearing a pearl in one of their Ears; extracted from the same Persian Book which furnished the History of Asof Jah .

= چاپهای کونپور صفحات ۱۱۶ - ۹۷ بابعضی از قلم افتادگیها] ،

and translated by Henry Vansittart

[بدون متن فارسی] (در The Asiatick miscellany جلد اول) (کلکته ۱۷۸۵)

صفحات ۴۲ - ۳۴۲ .

فهرست و رئوس مطالب شرح حالها: مجموعه بودلین ۶۰ - ۲۵۵ .

معرفیها: (۱)

On the earliest Persian Biography of Poets ...

از N. Bland (در J R A S جلد نهم (۱۸۴۸) صص ۳ - ۱۵۲ ،

(۲) سپرنگر صص ۵ - ۱۴۳ .

بآخذ :

- (۱) سپرنگر صص ۵ - ۱۴۴ (۲) ریو جلد اول صص ۴ - ۳۷۳ ،
 (۳) بلوشه جلد دوم صص ۹ - ۳۲۸ [اتوبیوگرافی‌ها در ید بیضا (۱۱۴۸) .
 ه. رك. بانکی پور جلد هشتم صص ۱۶ - ۱۱۵] ، روضه‌العلیا (۱۱۶۱ ه.) ،
 مآثر الكرام (۱۱۶۶ ه.) ، سروآزاد (۱۱۶۶ ه.) . مطالعه اجمالی در فهرست
 دانشگاه بمبئی صص ۱ - ۲۰۰ ، خزانه عامره (۱۱۷۶ ه.) شماره ۱۳
 صص ۴۵ - ۱۲۳ (مطالعه اجمالی از بلاند در J R A S جلد نهم (۱۸۴۸) ،
 صص ۲ - ۱۵۰ ، بلوشه ج ۲ صص ۸ - ۳۲۶ و خیلی مختصرتر بوسیله
 ریو جلد اول صص ۳۷۳ و عبدالمقتدر در بانکی پور ج ۳ صص ۳ - ۲۵۲ و
 سجة المرجان (۱۱۷۷ ه.) صص ۲۳ - ۱۱۸ ، سفینه خوشگو (مطالعه
 اجمالی در بانکی پور جلد هشتم صص ۴-۱ ، ۱۰۸) ، ریاض الشعرا ، گل رعنا
 (شرح حال طولانی به قلم شاگردش « شفیق » . رك ریو ج ۳ صص ۹۷۸) :
 Asiatic Miscellany جلد اول (کلکته سال ۱۷۸۵) صفحات ۷-۴۹۶
 (بررسی و اقتباس صص ۸ - ۸۵۷ قبل از این و در فهرست بودلین
 مجموعه ۲۶۰) ، صحف ابراهیم ش ۱۹۹ (رك . بلاند در J R A S جلد نهم
 ۱۸۴۸) با خلاصه الافکار ش ۴۱ (خلاصه شده بوسیله بلاند در J R A S
 جلد نهم (۱۸۴۸) صص ۳ - ۱۵۲) ، آرایش محفل (برای این مطلب رك.
 صفحه ۴۶۵ قبل از این) . قسمت بررسی در گارسن دوتاسی ترجمه شده
 است جلد اول صص ۲۵۹) ، نتایج الافکار ، بلاند در J R A S جلد نهم (۱۸۴۸)
 صص ۳ - ۱۵۰ ، گارسن دوتاسی جلد اول صص ۶۰ - ۲۵۹ ، حدائق -
 الحنفیه (به اردو) صص ۶ - ۴۵۴ ، رحمان علی صص ۵ - ۱۵۴ ، بانکی پور
 جلد سوم صص ۳ - ۲۵۲ ، دائرة المعارف اسلام تحت عنوان غلام علی

(بدون امضا) ، حیات خایل (به اردو) از س . مقبول احمد صمدنی . الله آباد ۱۹۲۹ جلد دوم صص ۷۷-۱۶۳ ، قاموس الأعلام (به اردو) تألیف س شمس الله قادری قسمت اول (حیدرآباد ۱۹۳۵) مجموعه ۵ - ۳۲ ، فهرست دانشگاه بمبئی صص ۳ - ۲۰۰ ، آزاد بلگرامی از سید و جاہت حسین در J R A S سری سوم ، ادبیات جلد دوم (۱۹۳۶) ، بروکلن Supptbd جلد دوم صص ۱ - ۶۰۰ .

۱۱۶۳ - هنوز اسمش معلوم نشده است .

تذکره بسیار مفصلی است که گویا بین سالهای ۱۱۷۰ هـ / ۱۷۵۷ م و ۱۱۸۰ هـ / ۱۷۶۶ م تألیف شده و مشتمل بر یادداشت‌هایی به ترتیب الفبا درباره ۲۲۰۰ شاعر است و هر ماده آن حدیقه نام دارد و به سهم خود به چند گلشن تقسیم می‌شود (۱) متقدمین (۲) متوسطین (۳) متأخرین و خاتمه آن شامل دو چمن است (۱) ایران و توران (۲) هند : اته ۶۹۲ (ظاهراً نسخه مسوده بوده است . بدون مقدمه یا کلو فن) - و نیز باید ذکر کرد :

سفینه الشعراء پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

ظاهراً گلچین ادبی ناقصی است از آثار شعرای قدیم و جدید به انضمام شرح حال آنها به صورت قابل استفاده‌ای . احتمال اینست که در ۱۱۷۰ هـ / ۱۷۵۶-۷ م تألیف شده باشد (در ورق b ۲۶۴ این سنه به عنوان سال جاری ذکر شده است) و مؤلف آن شناخته نشده است این قدر معلوم است دستیار آنندرام Anand Rām «مخلص» بوده است (رك. صص ۱۴-۶۱۲ قبل از این) : ایوانف کرزن ۳۲۶ (در حدود ۷۰۰ شاعر، تقریباً يك ثلث کتاب و بسیار نامنظم و ناقص است ۵۰۳ ورق . از قرن ۱۸ جدیدتر - با فهرست شعرا) .

۱۱۶۴ - برای تحفة الکرام که تألیف آن در ۱۱۸۰ هـ / ۱۷۶۶-۷ م

شروع و در ۱۱۸۱ هـ / ۸-۱۷۶۷ م تمام شده است به صفحه ۶۵۶ قبل از این رجوع کنید. این کتاب تالیف میرعلی شیر shēr «قانع» تتوی است و شرح حال معاریف سند و جاهای دیگر را دارد.

۱۱۶۵- لجهمی نراین Lachhmi Narāyan «شفیق» اورنگ

آبادی که پیش از این به عنوان مؤلف حقیقتهای هندوستان معرفی شده است (ص ۷۷ قبل از این)، بساط الغنائم (ص ۷۶۲) و تنمیق شگرف [به فتح گ. مترجم] (ص ۷۳۸) و مآثر آصفی (ص ۷۵۰) و دیگر آثار و شرح حال و خصوصیات او در صفحات ۸-۷۶ قبل از این آمده است.

۱- چمنستان شعرا. یادداشت‌هایی است درباره شعرای رخته Rēkhtah (= اردو). در ۱۷۶۱ تالیف شده و «مطالب آن بیشتر مأخوذ از نکات الشعرا ۱۷۵۲ و تذکره فتح علی است ولی اضافاتی از خود مؤلف و سایر تذکره‌های قدیمی دارد».

T. Grahame Baiely در Bsos ۴ / (۱۹۳۰) ص ۹۲۷.

چاپ: اورنگ آباد ۱۹۳۸ (چاپ عبدالحق رك. Bsos ایضاً).

۲- گل رعنا تالیف آن در ۱۱۸۱ هـ / ۸-۱۷۶۷ م شروع شده و در ۱۱۸۲ هـ / ۹-۱۷۶۸ م به پایان رسیده است. شامل یادداشت‌هایی است به ترتیب الفبا («مخصوصاً از لحاظ شرح حال غنی است») (درباره شعرای هندی و مشتمل است بر دو فصل: (۱) مسلمانها (۲) هندوها: بانکسی پور جلد هشتم ۷۰۱ (۱۲۰۴ فصلی) I.O ۳-۳۶۹۲، ریو جلد سوم ۹۷۷ b (منتخباتی از فصل اول - قرن ۱۹)، آصفیه ج ۳ ص ۱۶۲ ش ۱۸۳ (به فاء ختم می‌شود)، رهاتسک Rehatesk ص ۱۶۱ شماره‌های ۱۲۱ (ناقص) و ۱۲۲ (با افتادگی - به حرف ظاء ختم می‌شود).

فهرست و رئوس مطالب شرح حالها در فصل ۲: بانکسی پور جلد ۸

صص ۳۴-۱۳۹ .

۳- شمع غریبان - مؤلف در ۱۱۸۲ هـ / ۹-۱۷۶۸ م .

تذکره شعرای است شامل شعرای که در ایران متولد شده و به هند رفته‌اند (رك. ريو جلد سوم b ۱۰۸۵) : نسخه خطی ندارد و در فهرستهایی که تاکنون منتشر شده دیده نمی‌شود ؟

۱۱۶۶- پیش از این تذکر داده شد (صفحه ۱۴۰ قبل از این) که حیات-

الصفاء تالیف یوسف علی خان بن غلام علی خان را گاهی تذکره یوسف خان نامیده‌اند .

(تذکره یوسف خان) در مرشد آباد به سال ۱۱۸۴ هـ / ۱-۱۷۷۰ م

تالیف شده است . مشتمل است بر یادداشتهایی مختصر درباره ۳۰۰ شاعر قدیم و جدید و ضمیمه‌ای دارد شامل ۲۰ شاعر معاصر که در تذکره آرزو (برای آن رك. صفحه ۸۳۹ قبل از این) ذکر می‌شود از آنها نشده است : سپرنگرش ۶۲، بودلین ۱۱۸ (به خط مؤلف)، برلین ۶۶۱ (۱۲۱۳ هـ / ۱۷۹۹ م)، بانکی پور جلد ششم ۴۸۰ فقط ضمیمه را دارد - قرن ۱۹، ایوانف ۴۵ .

فهرست و رئوس مطالب ۲۰ شرح حال و ضمیمه کتاب : سپرنگر

صص ۴-۱۹۳ .

۱۱۶۷- برای قرحة الناظرین م . اسلم که در ۱۱۸۴ هـ / ۱-۱۷۷۰ م

تالیف شده و خاتمه آن در شرح حال شیخها و شعرای معاصر اورنگ‌زیب Aurang zeb (بوسیله م. شفیع در اورینتل کالج میگزین چاپ شده)

رجوع کنید به صص ۱-۱۴۰ قبل از این .

۱۱۶۸- میر غلام حسن بن میر غلام حسین بن میر عزیزالله راتمانی

Rātmanāī

تذکره سخن آفرینان هندی زبان. یادداشتهای کم مطلبی است درباره

عده زیادی از شعرای اردو که ظاهراً در ۱۱۹۱ هـ/ ۱۷۷۷ م تألیف شده است:
ایوانف کرزن ۶۲ (۱۸۶۱ م) .

۱۱۶۹- س. غلام حسین «شورش» نام خانواده اش میر بینا بوده است
در پتنه متولد شد و هنگامی که تذکره اش را نوشت دیوانی مشتمل بر
حدود ۴۰۰ بیت شعر فارسی داشت. بنا بر قول سپرنگر در ۱۱۹۵ هـ/
۱۷۸۱ م در وقتی که هنوز استعدادش ظاهر نشده بود درگذشت.

تذکره شورش - متضمن یادداشتهای کوتاهی است دربارهٔ ۳۱ شاعر
اردو و احتمال می رود در ۱۱۹۲ هـ تألیف شده است « سال ۱۱۹۲ به
عنوان آخرین تاریخ ذکر شده است و از مردانی که در ۱۱۹۴ درگذشته اند
به عنوان زنده یاد شده است» (سپرنگر ش ۴۶ = برلین ۳۸۷ . [سپرنگر ص
۱۸۲، گارسن دوتاسی ج ۳ ص ۵-۱۳۴].

ژویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی